

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LXIII, кн. 1, 2021 г.
Научна конференция „Ролята на фамилия бизнес за устойчиво развитие“
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LXIII, book 1, 2021
Scientific Conference "The role of family business for sustainable development"

[DOI: 10.22620/sciworks.2021.01.002](https://doi.org/10.22620/sciworks.2021.01.002)

**ДИНАМИКА НА ДИРЕКТНИТЕ ПРОДАЖБИ НА БЪЛГАРСКИ ПЧЕЛЕН МЕД
И ВЛИЯНИЕТО ИМ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА СЕКТОРА
DYNAMICS OF DIRECT SALES OF BULGARIAN NATURAL HONEY AND THEIR
IMPACT ON THE SECTORS' DEVELOPMENT**

**Георги Алексиев
Georgi Aleksiev**

Тракийски университет – гр. Стара Загора, Стопански факултет
Trakia university – Stara Zagora, Faculty of economics

georgi.alexiev@gmail.com

Резюме

Българското пчеларство претърпя редица трансформации след приемането на страната ни в ЕС. Значима част от тези промени се дължаха както на предоставените възможности за институционална подкрепа по редица програми и стълбове на ОСП, така и на достъпа до Общия пазар на съюза. В сравнение с много други страни членки, българските производители в по-голяма степен се насочиха към биологичните производства, на база на очакваните по-високи икономически резултати. Българското пчеларство се превърна в голяма степен експортно ориентиран под-отрасъл и директните продажби на локални потребители претърпяха промени. В условията на пандемия се отчете ролята на късите вериги за доставка на хранителни продукти, от които се очаква да обезпечат нуждите на населението. Анализът на късите вериги за доставка и в случая на пчелните продукти – директните продажби в необходим, за да се направи оценка на потенциала им за развитие на сектора.

Целта на настоящото изследване е да се анализира динамиката на директните продажби на пчелен мед в България за периода след 2014 година, като се изследва влиянието им върху развитието на сектора. За да се постигне тази цел е необходимо да се решат следните задачи: да се изследва динамиката на директните продажби на пчелен мед в България за периода след 2014 г.; да се анализира влиянието на тези промени върху развитието на сектора и да се представят основните тенденции протичащи в него, като се предложат решения за устойчивото му развитие.

Ключови думи: пчеларство, конкуренция, устойчиво развитие, локално потребление

Abstract

Bulgarian apiculture has undergone a number of transformations since the accession of our country to the European Union. A significant part of these changes was due both to the opportunities provided for institutional support under a number of CAP programs and pillars and to the access to the Union's Common Market. Compared to many other member states, Bulgarian producers have focused more on organic production, based on the expected higher economic results. Bulgarian apiculture has become largely an export-oriented sub-industry and direct sales to local consumers have changed. In the context of a pandemic, the role of short food supply chains, which are expected to meet the needs of the population, was considered. The analysis of short supply chains and in the case of bee products - direct sales is important in order to assess their potential for development of the sector.

The purpose of this study is to analyze the dynamics of direct sales of honey in Bulgaria for the period after 2014, examining their impact on the development of the sector. In order to achieve this goal it is necessary to solve the following tasks: to study the dynamics of direct sales of honey in Bulgaria for the period after 2014; to analyze the impact of these changes on the development of the sector and to present the main trends in it, and proposing solutions for its sustainable development.

Key words: apiculture, competitiveness, sustainability, local consumption

ВЪВЕДЕНИЕ

Българското пчеларство преминава през редица структурни промени, които са характерни за селското стопанство в страна ни след присъединяването към ЕС (Костадинова, 2017) и под влиянието на институционалната подкрепа за сектора. Същевременно Общия пазар на общността разкрива нови възможности пред българските производители и преработватели (Ненчева, 2017) и редица под-сектори се ориентират към износа на български селскостопански продукти, на чиято база да повишат своята печалба (Ненчева, 2019). Експортния характер на тези производства също е повлияно и от ниските равнища на локално потребление на хранителни продукти и суровини за преработващата индустрия (Петрова, 2019).

В периода след 2015 година българското пчеларство претърпява поредна трансформация базираща се на преминаването на значима част от производствата към биологичен модел, което довежда до допълнителни промени във формата на предлагане на продуктите и тяхната пазарна ориентация (Отузбиров, Атанасова, Ненчева, 2019).

Директните продажби на пчелен мед в страната са основен метод за снабдяване на населението с продукт с високи характеристики, като тази форма на предлагане е традиционна за страната. В условията на пандемия късите вериги на доставки на хранителни продукти бяха натоварени в по-висока степен, за да отговорят на сътресенията на международната логистична мрежа за снабдяване с храни и суровини за преработвателната индустрия. В такава ситуация анализа на късите вериги за доставка на пчелен мед – в България това са директните продажби на крайни потребители е

необходим, за да се установи тяхното развитие и способността им да отговорят на пазарното търсене в дългосрочен план.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

В рамките на настоящото изследване се използва информация от централизирани информационни източници и бази данни – Агростатистика на Министерството на земеделието и храните на България, FAOSTAT на Организация на обединените нации и COMTRADE информационната система на Организация на обединените нации. Използваните методи са анализ и синтез, корелационен анализ и са изчислени индексите на Balassa и Volrath (Balassa, 1989 и Hinloopen, et.al. 2001). Той се изчислява по следната формула:

$$RXA = (X_{di} / X_d) / (X_{wi} / X_w)$$

където: RXA е сравнителният индекс на експортни предимства на Баласа;

X_{di} - стойност на износа на продукта i от страната d ;

X_d - стойност на общия (отраслов) износ на страната d ;

X_{wi} – стойност на световния износ на продукта i ;

X_w - стойност на общия световен (отраслов) износ;

Индексът на сравнителните търговски предимства (relative trade advantages - RTA) се изчислява като разлика между сравнителните предимства в износа и сравнителните предимства във вноса по формулата:

$$RTA = RXA - RMA$$

където: RTA е коефициент на сравнителни търговски предимства;

RXA - коефициент на сравнителните предимства в износа;

RMA - коефициент на сравнителните предимства във вноса;

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Базата за развитие на българското пчеларство се повишава с различни темпове през изследвания период – от 2014 до 2019 година, като основният й елемент е броя на отглежданите в страната пчелни семейства, представен в Таблица 1. В началото на период пчелен мед се добива от малко над 588 хил. пчелни семейства, докато в края на периода – 2019 година броят им се е повишил с почти 50% до 867 хил.

За представения в таблица 1 период се повишава и дела на отглежданите по биологичен начин пчелни семейства, като най-висок е той през 2018 година – 34%. Бързото развитие на биологичното пчеларство в страната допринася за цялостният ръст на сектора и привличането на повече млади хора и повишаване равнището на използваните производствени технологии. За представения в таблица 1 период се повишава и дела на отглежданите по биологичен начин пчелни семейства, като най-висок е той през 2018 година – 34%.

Таблица 1. Пчелни семейства отглеждани в България
Table 1. Bee families in Bulgaria

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Пчелни семейства</i>	588379	747434	754105	765772	783348	867561
<i>Биологично отглеждани</i>	89553	93118	140905	250434	264069	239223
<i>Традиционно отглеждани</i>	498826	654316	613200	515338	519279	628338
<i>Относителен дял на био пчелни семейства</i>	15%	12%	19%	33%	34%	28%

Източник: Агростатистика /Source: Agrostatistics

За представения в таблица 1 период се повишава и дела на отглежданите по биологичен начин пчелни семейства, като най-висок е той през 2018 година – 34%. Бързото развитие на биологичното пчеларство в страната допринася за цялостният ръст на сектора и привличането на повече млади хора и повишаване равнището на използваните производствени технологии.

Въпреки значимия ръст в броя на отглежданите пчелни семейства, общият обем произведен пчелен мед в страната се повишава в много по-малка степен (Таблица 2). За изследвания период производството на пчелен мед нараства с едва 24% при ръст на отглежданите семейства от близо 50%. Това понижение в производителността на пчелните семейства е свързано както с промените в прилаганите производствени практики – преминаването към биологично производство, така и климатичните условия през изследвания период, фокусирането на част от производителите върху институционалната подкрепа в по-висока степен, в сравнение с развитието на производството и не на последно място – повишената смъртност и загуба на пчелни семейства във всички стопанства.

Таблица 2: Произведен в България пчелен мед
Table 2. Honey produced in Bulgaria

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Произведен пчелен мед</i>	9268	11388	10218	11807	10338	11518
<i>Био пчелен мед</i>	1495	1554	1940	3760	3203	3128
<i>Традиционен пчелен мед</i>	7773	9834	8278	8047	7135	8390
<i>Относителен дял на био пчелен мед</i>	16%	14%	19%	32%	31%	27%

Източник: Агростатистика /Source: MAFF, Agrostatistics Department

През три години от изследвания период производството на пчелен мед в страната надхвърля 11 хил. тона, което се дължи на повишаване на традиционното производство на пчелен мед в по-висока степен от колкото на развитието на биологичното производство. Най-високи стойности за

производството на пчелен мед в България се отчитат през 2017 година – 11 807 тона, като през тази година ръста в производството се дължи на скока в добития био пчелен мед с 1820 тона. Дела на произвеждания български био пчелен мед продължава да се повишава, като бележи своя връх през 2017 година, в която 32% от общото производство на сектора е в резултат на био производството. В следващите две години се забелязва постепенен спад в дела на био продукцията в сектора, дължащ се както на понижената производителност на био пчелните семейства през 2018 година, така и на понижението на абсолютния им брой, като база за производство през 2019 г.

След първата година от изследвания период се отчита запазване на производството, като то се променя незначително, но запазва равнището си от 10 – 11 хил. тона. Въпреки първоначалното динамично развитие на биологичното пчеларство в България, то не успява да промени в достатъчно значима степен състоянието на сектора, неговата производствена база и отношението на локалните потребители към предлаганите национални пчелни продукти.

Локалното потребление на пчелен мед в България не се повишава значимо през изследвания период, въпреки че стойностите на директните продажби на краен потребител и на търговците на дребно варира през отделните години (Таблица 3).

Таблица 3. Дистрибуция на българския пчелен мед
Table 3. Distribution of Bulgarian honey

	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Директни продажби</i>	2280	2045	2271	2803	2072
<i>Продажби за преработка</i>	5072	4730	4382	6424	4534
<i>Собствена консумация</i>	1710	2132	1899	1680	1554
<i>Нереализирани количества</i>	206	2481	1666	2114	3285
<i>Изнесени количества</i>	10133	9784	8894	13260	10754

Източник: Собствени изчисления на база информация от Агροстатистика и Faostat

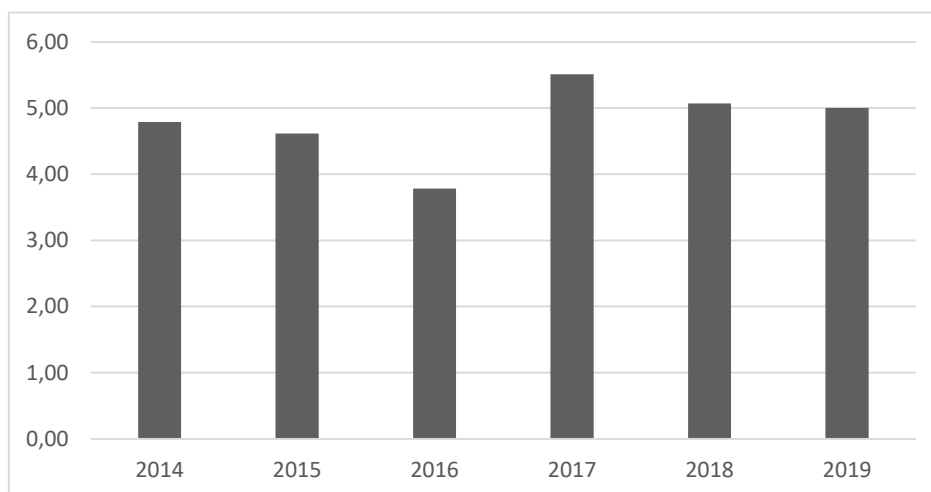
Source: Own calculations based on information from MAFF, Agrostatistics Department and Faostat

Стойностите на директните продажби са най-високи за 2017 година – 2803 тона, което представлява 23% от произведения през годината пчелен мед. Дела на реализираните в късата верига за доставка на пчелен мед в страната количества е най-висок през 2014 г. – над 24%. В таблица 3 е представен и износ на пчелен мед, който за 2017 година дори надхвърля произведените количества. Ниските равнища на реализация на пчелен мед на националния пазар, чрез директни продажби се дължи на ниските равнища на консумация на тези продукти и обезпечава експортния характер на сектора.

Производството на пчелен мед многократно надхвърля необходимите количества за задоволяване на нуждите на националния пазар, което обуславя

висока степен на осигуреност на нуждите на населението с произвеждани в страната пчелни продукти. Въпреки липсата на информация за 2020 година, с висока степен на сигурност можем да заключим, че дестабилизирането на международните логистични вериги не би повлияло негативно върху осигуреността на националния пазар с пчелен мед.

Търсенето на националния пазар все пак не отговаря на разгърнатото в страна производство на пчелен мед и потенциална нестабилност в износа би повлияла изключително негативно върху развитието на сектора. Експортната ориентация на основния дял от производителите е оценена в рамките на това изследване, чрез представената до тук информация за производството и износа на пчелен мед от страната. Конкуренцията на международните пазари също оказва влияние върху развитието на сектора и способността му успешно да реализира своята продукция. Конкуренцеспособността на българския пчелен мед за изследвания период е оценена на база приложението на предложената от Balassa и Volrath методология, резултатите от която са представени на фигура 1.

Фиг. 1. Търговски предимства на българския пчелен мед на световния пазар

Fig. 1. Trade advantages of Bulgarian honey on the world market

Източник: Собствени изчисления на база информация от Faostat

Source: Own calculations based on information from Faostat

Индекса на търговски предимства на българския пчелен мед на световния пазар (RXA) за целия изследван период запазва стойности над 3, което изразява конкурентоспособността на продукта и успешната му реализация на пазарите. Най-високи са стойностите на индекса през 2017 години след която конкурентоспособността постепенно се понижава.

Българските пчелни продукти се реализират на международния пазар и тенденцията за експортна ориентация на сектора не бележи тенденция на промяна.

ИЗВОДИ

Българското пчеларство се развива динамично през изследвания период. Тенденцията на ориентация на българските производители към международните пазари е обусловена от ниските равнища на локално потребление на пчелен мед, представено в изследването от директните продажби на крайни потребители и търговци на дребно в страната. Развитието на биологичното производство на пчелни продукти в България не успява да промени протичащите в сектора процеси.

Ниските равнища на локално потребление и високите равнища на производство обуславят висока степен на осигуреност на нуждите на националния пазар, но биха повлияли изключително негативно върху икономическите резултати на производителите при срив в международните канали за дистрибуция на българските пчелни продукти. Необходимо е разработването на политики за повишаване потреблението на български пчелни продукти от населението, което би довело до повишаване на сигурността на производството в сектора и подобряване на здравния статус на нацията.

REFERENCES

- Kostadinova, N., 2017, *IMPACT OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT ON THE STRUCTURAL CHANGES IN BULGARIAN AGRICULTURE. MANAGEMENT AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT 3/2017 (64)*, pp.44-49
- Kostadinova, N., 2020, *THE BIOAGRICULTURE-ECOLOGY SYNERGY. Trakia Journal of Sciences*, 18(1), 560-563.
- Otoubzbirov, R., Atanasova, T., & Nencheva, I. (2019). Sustainable Development of Organic Farming in Bulgaria-State and Opportunities. *The Central European Review of Economics and Management*, 3(2), 89-97.
- Nencheva-Ivanova, I., 2017, *TRENDS AND FEATURES OF TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS OF BULGARIA. MANAGEMENT AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT 3/2017 (64)*, pp. 75-80
- Nencheva-Ivanova, I. (2019). Realization of agricultural and food products on consumer markets. *Trakia Journal of Sciences*, 17(1), 299-306.
- Balassa, B. (1989). *Comparative advantage, trade policy and economic development*. Harvester Wheatsheaf.
- Hinloopen, J., & Van Marrewijk, C. (2001). On the empirical distribution of the Balassa index. *Weltwirtschaftliches archiv*, 137(1), 1-35.
- Petrova, N. (2019). CONSUMPTION AND PURCHASING POWER OF THE POPULATION OF BASIC FOOD PRODUCTS. *Trakia Journal of Sciences*, 17(1), 562-564.